

Türk Şairleri birinci fasikülünün kapağı

lı Mehmed Tâhir'in *Osmanlı Müellifleri*, İbnülemin Mahmud Kemal'in *Son Asır Türk Şairleri* ve müellifin kendi hazırladığı *Bektaşî Şairleri* gibi biyografi kitapları bulunmaktadır. "Türk Şairleri" başlıklı mukaddimede eserin hazırlanışı ve özellikleri hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre daha önceki şair biyografilerinden farklı şekilde, kapsamlı bir hayli geniş tutulan eserde eski ve yeni -yaşayanlar dahil- bütün Türk şairleri yer alacak, eskilerden sadece klasik şairlerle yetinilmeyip abdallar, Hurûfler, Bektaşîler, Kızılbaşlar gibi muhtelif tasavvuf zümrelerine mensup şairlerle saz şairleri de alınacaktır. Bunlara Çağatay ve Âzerî lehçesiyle şiir yazan önemli şairlerle Türkçe şiirler yazmış bazı yabancı şahsiyetler de eklenecektir. Madde başları belirlenirken sadece estetik değer ölçüsü gözetilmeyecek, manzum eser yazarların birçoğu ansiklopediye girecektir. Şairler için verilen hükümlerde taraf-sız kalmaya çalışılarak bunlar mensup oldukları ekolün estetik anlayışına göre değerlendirilecektir. Eserin bir özelliği de antoloji niteliği taşımasıdır. Biyografisi yazılmış 1074 şairin şiirlerinden verilen örnekler ansiklopedide önemli yer tutmaktadır. Bu şekilde hem şiirlerine bakılarak onların sanattaki durumunun tesbitine imkân hazırlanmış hem de bir Türk şiir antolojisinin ortaya çıkması sağlanmıştır.

Biyografilerde kaynaklardaki bilgilerin aynen aktarılması ve ardından bu bilgile-

rin karşılaştırılarak eleştirilmesi yolu izlenmiş, bazı durumlarda ise sadece bunların aktarılmasıyla yetinilmiştir. Her maddenin sonunda asıl kaynakların kısaltmaları halinde belirtildiği bibliyografyalar vardır. Bir kısım maddelerde şairlerin resmi de konmuştur. Eserin sonuna yüzyıllara, zümrelere, tarikatlara, memleketlere göre hazırlanmış çeşitli dizinler eklenmesi planlanmışsa da gerçekleştirilememiştir.

Türk edebiyatı tarihçiliğinin geleneksel tezkirecilik anlayışından tam kurtulamadığı, henüz ansiklopedik biyografi geleneğinin oluşmadığı bir dönemde hazırlanan eser yarım kalmasına rağmen önemli bir adım sayılmıştır. Hazırlık sırasında eski ve yeni bütün biyografik kaynakların taranması, bunların tenkide tâbi tutulması, ele alınan şairler hakkında değerlendirme yapılırken şahsî duyguların karıştırılmaması gibi bilimsel metotlara uygunluk eseri modern biyografi anlayışına bir hayli yaklaştırmıştır. Bu özellikleriyle devrinde dikkat çekmiş, Ali Nihad Tarlan, Reşat Ekrem Koçu ve İbrahim Alâeddin Gövsâ gibi şahsiyetler tarafından beğenilmiş, ancak yararlanılan kaynaklardaki bilgilerin aynen aktarılması yöntemi eleştirilmiştir. Ansiklopedi maddesi yazımında dil birliğinin ve teknik bütünlüğün sağlanmasını engelleyen bu durum, müellifi dönemin biyografi yazıcılığındaki ortak bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Bir diğer husus, henüz araştırma alt yapısı tamamlanmamış bir ortamda eserin hazırlık ve yazım yükünü tek bir kişinin üstlenmiş olmasıdır. Maddelerin hacminde müellifin her zaman ölçüyü tutturamamış olması da eserin eleştirilen yanlarından biridir. *Türk Şairleri*, o günden beri ansiklopedi yazarlığında bir hayli ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen hâlâ alanının vazgeçilmez başvuru eserlerinden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1549-1551; M. Behçet Yazar, *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*, İstanbul 1938, s. 381-389; Muzaffer Gökman - Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Sadettin Nüzhet Ergun*, İstanbul 1976, s. 6; ayrıca bk. Ali Nihad Tarlan, "Sadettin Nüzhet için" (a.e. içinde), s. 7-8; Gülten Okutan, "Ergun, Sadettin Nüzhet", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2003, III, 385; Ayşe Âsude Soysal, "Üsküdar'da Mütevazî Bir Cevher: Sadettin Nüzhet Ergun", *Üsküdar Sempozyumu II: 12-13 Mart 2004: Bildiriler* (haz. Zekeriya Kurşun v.dğr.), İstanbul 2005, II, 613-617; Mustafa Kara, "Vefatının 60. Yılında Bursalı Bir Derviş Sadettin Nüzhet Ergun", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, sy. 12, Bursa 2006, s. 7-8; "Ergun, Sadettin Nüzhet", *TA*, XV, 305; "Ergun", *İst.A*, IX, 5178-5179; "Türk Şairleri", *TDEA*, VIII, 421.

ÂLİM KAHRAMAN

TÜRK TARİH ENCÜMENİ

(bk. TÂRİH-i OSMÂNÎ ENCÜMENİ).

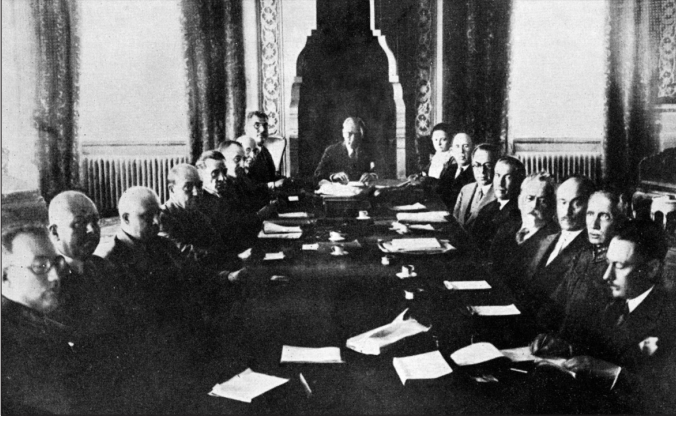
TÜRK TARİH KURUMU

Türk tarihini araştırmak üzere oluşturulan kurum.

Mustafa Kemal'in emriyle 1931'de Ankara'da kurulmuştur. Mustafa Kemal, özellikle Avrupa devletlerinin ders kitaplarında yer alan Türkler'in ikinci sınıf bir millet olduğu iddialarına ve "barbar" diye nitelendirilerek bir istilâci kavim şeklinde gösterilmesine karşılık Türkler'in dünya tarihinde en eski çağlardan beri gerçek yerinin ve medeniyete ne gibi hizmetlerinin bulunduğu araştırılması gerektiği düşüncesindeydi. 28 Nisan 1930'da bizzat katıldığı Türk ocaklarının altıncı kurultayında direktifleri doğrultusunda Âfet İnan tarafından bir önerge sunuldu ve, "Türk tarih ve medeniyetini ilmi surette tetkik etmek için hususi ve dâimî bir heyetin teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin âzasını seçmek salâhiyetinin merkez heyetine bırakılmasını teklif ederiz" denildi. Teklif Sadri Maksudi (Arsal) ve Reşid Galip tarafından da desteklendi. Aynı gün kurultayda yapılan görüşme sonunda Türk Ocakları Kanunu'na 84. madde olarak "Merkez heyeti, Türk tarihi ve medeniyetini ilmi bir surette tetkik ve tettebu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk tarihi tetkik heyeti teşkil eder" şeklinde bir madde eklendi. Bu karar çerçevesinde on altı üyeden meydana gelen Türk tarihi tetkik heyeti teşkil edildi, heyet ilk toplantısını 4 Haziran 1930 tarihinde yaptı. Heyetin adı bizzat Atatürk tarafından konuldu. Heyette Tefvik (Bıyıklıoğlu) başkan, Yusuf Akçura ile Sâmih Rifat başkan vekili, Reşid Galip genel sekreter olarak yer aldı. Üyeler, Âfet İnan, İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Hamit Zübeyir (Koşay), Halil Ethem (Eldem), Ragıp Hulûsî, Reşid Saffet (Atabinen), Zakir Kadiri (Ugan), Sadri Maksudi (Arsal), Mesaroş (Ankara Etnografya Müzesi uzmanı), Mükrimin Halil (Yinanç), Vâsif Çınar ve Yusuf Ziya'dan (Özer) meydana geliyordu. Bu heyetin en önemli yayını *Türk Tarihinin Ana Hatları* isimli dizi eserdir.

Türk Tarih Kurumu, daha önce kurulan Târîh-i Osmânî Encümeni ve Türk Tarih Encümeni'nin bir ölçüde yeni şekliydi. 12 Mart 1931 tarihinde Türk ocaklarını kapatma kararı alınca 15 Nisan 1931'de

TÜRK TARİH KURUMU

Türk Tarih Kurumu'nun 19 Temmuz 1931'de Ankara Halkevi'nde Atatürk'ün başkanlığında yaptığı toplantıdan bir görünüş

Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti adıyla yeniden teşkilâtlandı ve 1930'daki ilkeler temel alınarak faaliyetlerine devam etti. Kurumun adı 1935'te Türk Tarihi Araştırma Kurumu'na ve 3 Ekim 1935'te Türk Tarih Kurumu'na çevrildi. Kurum bu dönem içerisinde dört ciltlik lise tarih kitaplarını, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Anadolu Beylikleri*'ni, bazı kazı raporlarını, Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sini ve haritasını yayımladı. 1937'den itibaren adını bizzat Atatürk'ün koyduğu *Belleten* dergisi neşir hayatına başladı. Atatürk hayatının son dönemlerine kadar kurumun çalışmalarıyla yakından ilgilendi, birçok defa çalışma planını kendisi tesbit etti, toplantılara bizzat katıldı. Düzenlediği vasiyetnâmesiyle İş Bankası'ndaki hisselerinin gelirini Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'na bağışladı. 25 Mayıs 1940'ta Dahiliye Vekâleti'nce onaylanan yeni cemiyetler kanununa göre düzenlenen tüzüğü'nün 2. maddesinde kurumun Reiscumhur İsmet İnönü'nün himayesi altında bulunduğu, 3. maddesinde de Maarif vekilinin bu kurumun fahri reisi olduğu belirtildi. Atatürk'ten sonra gelen bütün cumhurbaşkanları kurumun koruyucu başkanları kabul edildi. Türk Tarih Kurumu, Bakanlar Kurulu'nun 21 Ekim 1940 tarihli kararnameyle kamu yararına çalışan dernekler arasına alındı.

Kurum 7 Kasım 1982 anayasasınının 134. maddesiyle oluşturulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesine tüzel kişiliğe sahip, itâ âmirliği ve yürütme organı sıfatıyla bu çatı altında yer aldı. Türk Tarih Kurumu'nun amacı hem 1931 yılındaki kuruluş tüzüğü'nde hem 2876 sayılı kanunda şöyle belirlenmiştir: "Türk tarihini, Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türkler'in medeniyete hizmetlerini ilmî yoldan incelemek, araştırmak, tanıtmak, yaymak, bunlara dayanarak Türk

tarihini ve Türkiye tarihini yazmak." Önceleri Türk Ocağı halkevleri binasında hizmet veren kurum 1940'ta Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne, 12 Kasım 1967 tarihinde projesi Turgut Cansever'e ait şu anda bulunduğu binasına taşındı. Bu bina 1980 yılında Uluslararası Ağahan mimari ödülünü almıştır. Kurumda teşkilinden itibaren on iki başkan görev yapmıştır: M. Tevfik Bıyıklıoğlu (14 Nisan 1931 – 8 Nisan 1932), Yusuf Akçura (8 Nisan 1932 – 11 Mart 1935), Hasan Cemil Çambel (23 Mart 1935 – 17 Aralık 1941), Mehmet Şemsettin Günaltay (17 Aralık 1941 – 19 Ekim 1961), Şevket Aziz Kansu (28 Nisan 1962 – 21 Nisan 1973), Enver Ziya Karal (21 Nisan 1973 – 18 Ocak 1982), Sedat Alp (16 Nisan 1982 – 17 Ekim 1983), Yaşar Yücel (17 Ekim 1983 – 16 Mart 1992), Neşet Çağatay (başkan vekili, 16 Mart 1992 – 21 Ocak 1993), İbrahim Agâh Çubukçu (başkan vekili, 21 Ocak 1993 – 23 Eylül 1993), Yusuf Halaçoğlu (23 Eylül 1993 – 23 Temmuz 2008), Ali Birinci (1 Ağustos 2008 – 13 Eylül 2011), Bahaeddin Yediylıdız (başkan vekili, 14 Eylül 2011 –)

Türk Tarih Kurumu teşkilinden bu yana otuz dizi halinde 1400 civarında eser

yayımlamıştır. Bunlar tıpkıbasımlar, Türk tarihinin kaynakları, kaynakların eleştirme- li baskıları ve arşiv belgeleri, Osmanlı kronikleri, dünya tarihi, Türk tarihinin ana hatları için hazırlanan monografilerle Türk tarihine dair araştırmaların çevirileri, araştırmalar ve doktora çalışmaları, çeşitli bölgelerde sürdürülen kazı sonuçları ve raporlardan meydana gelmektedir. Kurumun yayın organı olan *Belleten* Türkçe'den başka İngilizce, Almanca ve Fransızca makalelerin de yer aldığı uluslararası bir dergidir (bk. BELLETEN). Ayrıca 1964 yılında yayımına başlanan *Belgeler* adlı dergide Türk arşivlerindeki belgeler açıklamalı olarak neşredilmektedir (bk. BELGELER).

Kurumun kuruluş amaçlarından biri de yeni buluşları ve bilimsel konuları tartışmak üzere toplantılar, kongreler düzenlemektir. Bu toplantı ve kongrelerin en önemlisi Türk tarih kongreleridir. Dünyada kendi alanında en saygın kongreler arasında yer alan Türk tarih kongrelerinin ilki Atatürk'ün direktifiyle 2-11 Temmuz 1932'de yeni Türk tarih tezinin ve tarih eğitimi- minde izlenecek yolun öğretmenlere anlatılması amacıyla toplanmış, daha sonra uluslararası nitelik kazanmıştır. 1937'den itibaren on altı kongre düzenlenmiş, kongre bildirileri kırk sekiz cilt halinde yayımlanmıştır. Dört yılda bir yapılan bu kongreler dışında birçok konferans, sempozyum ve kongre düzenlenmektedir. Bunların en önemlilerden biri 1994'te gerçekleştirilen Türk Dünyası Tarih Araştırmaları Kongresi'dir.

Türk Tarih Kurumu Arşivi gerek bağış gerekse satın alma yoluyla birçok arşiv malzemesini bünyesinde toplamıştır. Buradaki belgeler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini ve Türkiye Cumhuriyeti dönemini kapsamaktadır. Belgelerin yanı sıra Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönem-

I. Türk Tarih Kongresi üyeleri Marmara Köskü'nde Atatürk ile birlikte

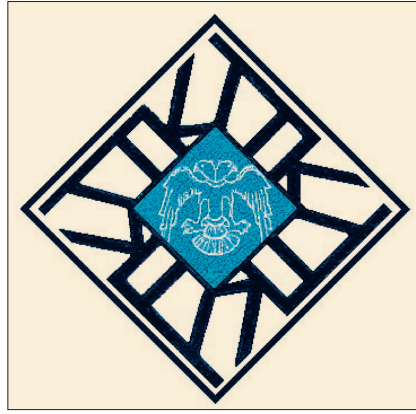
TÜRK VAKIF HAT SANATLARI
MÜZESİİstanbul Beyazıt'ta
Türkiye'nin tek hat müzesi.

Vakıflara bağlı faaliyet gösteren yapı alanında Beyazıt Külliyesi'nin medresesidir. 1943-1981 yıllarında Belediye Şehir Kütüphanesi olarak kullanılan bina bu tarihte boşaltılarak restore edilmiştir. 1984 Ekim ayında çeşitli yerlerden toplanan hatların ve hatla ilgili araç gereçlerin sergilendiği bir müze haline getirilmiştir. Vakıflar İdaresi'ne bağlı hatla ilgili ilk müze, Vatan caddesi üzerinde Sultan Selim Medresesi'nde 1968 yılında Türk Yazı Sanatları Müzesi adıyla açılmış, kısa süre sonra da kapanmıştır. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nden alınan bazı hat eserleriyle vakıf teberükât depolarında bulunan eserler, ayrıca Mustafa Bekir Pekten, Turan Türkmenoğlu, Yusuf Coşkun, Hüsamettin Akkök ve Mehmet Uluöz'ün bağışladıkları materyal sergilenen eserler arasındadır. Müzede yazma ve levhaların yanı sıra taş üzerine yazılmış hat örneklerinden oluşan 277 parça mevcuttur. Eserlerin yazı çeşitlerine göre ayrıldığı müzede kûfî mushaflar, risâleler, Hint, Mağrib yazılı yazma eserler ve levhalar, nesih mushaflar, ahşap oyma, muhakkak mushaflar ve sülüs levhalar, ta'lik yazmalar ve levhalar, sülüs ve aynalı yazılar, istifli yazı, sülüs mushaflar, tuğralar, hattat padişahların eserleri, sülüs ve muhakkak yazmalar, icâzetler, hilyeler, işleme yazılar, hanım hattatların yazıları ve meşkler seksiyonu bulunmaktadır.

Medresenin dershane kısmı Mukaddes Emanetler seksiyonu halinde düzenlenmiş olup ortasında Kâbe kapısı örtüsü yer almaktadır. Kitâbelik kısmında hattat olarak Hacı Ali Muhammed ismi okunmaktadır. Siyah kadife üzerine gümüş ve altın ipliklerle Fâtiha sûresi, İhlâs sûresi, Âyetü'l-kürsî, kelime-i tevhid, Kureys sûresi, besmele, Neml sûresinin 30. âyeti işlenmiştir. 1884 tarihli örtünün en altında hurma ağaçları meyveleriyle birlikte görülmektedir. Burada Kâbe'nin etrafını çeviren ipek sıra saten, kendinden desenli siyah Kâbe örtüsü teşhir edilmektedir. Zikzak hatlar arasında sülüs yazılar bulunmaktadır. Bu seksiyonda en değerli parçalar sakal-ı şerifle bir şişe içinde Hz. Peygamber'in kabrinden alınmış topraktır. Ayrıca Mekke, Medine, Mina ve Müzdelife'yi tasvir eden minyatürler vardır. Medresenin avlusunda Ali, Sâmî Efendi ve Mustafa İzzet imzalı taş kitâbeler mevcuttur.

lerine ait zengin fotoğraf koleksiyonu, bunun yanında Atatürk'ün cenaze resimleriyle bir Atatürk fotoğraf koleksiyonu vardır. Rifki Melül Meriç başkanlığında oluşturulan bir heyetin Karacaahmet Mezarlığı'nda kitâbelerin tesbiti çalışmaları sonuçlandırılmamış olup bunlarla ilgili fişler kurum kütüphanesinde bulunmaktadır. Tarih ve arkeoloji alanında Türkiye'nin en büyük kütüphanesi olan Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi bir ihtisas kütüphanesidir. Değişim, bağış ve satın alma yoluyla kütüphaneye sağlanan yayınlar 260.000 cilde ulaşmıştır. Kütüphaneye 383'ü yurt dışından, 246'sı yurt içinden 629 süreli yayın gelmektedir. Ayrıca yurt dışı ve yurt içindeki çeşitli üniversite, enstitü, yayın kuruluşu ve araştırma merkezleriyle değişim yapılmaktadır.

Kurumda Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Alacahöyük'te başlatılan kazı çalışmaları halen devam etmektedir. Her yıl yaklaşık yirmi-yirmi beş kazıya maddî destek verilmektedir. 1996'da Kırgızistan'ın Tanrı dağlarından Son-Köl'de başlatılan kazı çalışmaları 2000 yılından itibaren Oş bölgesinde sürmüştür ve 2004'te tamamlanmıştır. Yine 1997'de Ukrayna'nın Özü Kalesi'nde ve Kırım yarımadasında Akkırman'da kazılar yapılmış, 2002 yılından sonra Güney Sibirya ve Kuzey Moğolistan'da kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Türk Tarih

Türk Tarih Kurumu'nun amblemi

Kurumu yurt dışında birçok kurum ve kuruluşun üyesidir. Bunlardan Uluslararası Akademiler Birliği'nin Türkiye'deki tek üyesi durumundadır. Ayrıca Uluslararası Tarih Bilimleri Komitesi, Uluslararası Askerî Tarih Komisyonu, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Birliği, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi gibi kuruluşların üyesi ve kurucularındandır. Bunların dışında Macaristan, Rusya, Moldova, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, İran gibi ülkelerle ikili iş birliği protokolleri yapılmıştır. Türk tarihinin araştırılmasında, özellikle ekip çalışmaları olarak Türkiye'nin sosyal ve kültürel tarihi, yurt dışındaki tarihî Türk eserlerinin tesbiti, başlangıcından günümüze Türk dünyası tarihi, Türk süflük tarihi gibi projeler gerçekleştirilmiştir. Bu projeler çerçevesinde Türk tarihinin en eski yazılı belgeleri olan Çin imparatorluk günlüklerinin Türk tarihiyle ilgili kısımlarının tercümesi yapılmış, bunlardan *Çin Kaynaklarında Türkler: Eski Tang Tarihi* (2006) ile *Han Hanedanlığı Tarihi* (2004) basılmıştır. Yine bu proje çerçevesinde *Kırgızların Milli Giysileri* (2004) ve *Kazaklar'da Yaşam Estetiği* (2004) neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Uluğ İğdemir, *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Tarih Kurumu*, Ankara 1973; Fahri Çoker, *Türk Tarih Kurumu: Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, Ankara 1983; *2876 Sayılı Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Kanunu*, Ankara 1983, md. 53, 54; "Türk Tarih Heyeti", *TY*, sy. 224 (1930), s. 58-59; *Resmî Gazete*, sy. 4652, Ankara 5 Teşrinisani 1940, s. 1; Âfet İnan, "Atatürk ve Tarih Tezi", *TTK Belleten*, III/10 (1948), s. 243-246; J. M. Landau, "Madjima^c İlimi", *EP* (İng.), V, 1099-1100.

YUSUF HALAÇOĞLU

Atatürk'ün, üzerine notlar düştüğü Türk tarihi inceleme heyeti listesi

